

Bijlage 15 – Transculturele psychodiagnostiek

Een samenvatting uit “Cultuur en psychodiagnostiek, professioneel werken met psychodiagnostische instrumenten”¹, meer bepaald hoofdstuk 21: cultuurbewuste psychodiagnostiek: een methodische aanpak

Inleiding

Het is een feit dat de cross-culturele validiteit van het overgrote deel van het psychodiagnostisch testmateriaal problematisch is. Er zijn methodologische problemen, maar ook communicatieproblemen en culturele verschillen spelen een rol. Dit probleem wordt niet zomaar opgelost door het beschikbaar stellen van gevalideerde versies van psychodiagnostische instrumenten voor verschillende etnische cliëntgroepen. De psycho-diagnosticus zal in wezen met onvolkomen instrumenten aan de slag moeten gaan. Hier botsen we op een dilemma. Hoe gaan we hier mee om? Vaak is er niet één antwoord. Daarnaast is er geen standaardaanpak om de problemen i.v.m. validiteit aan te pakken en de vertekening op te lossen. De realiteit is dat diagnostiek daarom sterk afhankelijk is van de interculturele expertise van de diagnosticus. Maar om die ervaring te verwerven, hoe ga je hiermee aan de slag, waar kan je rekening mee houden?

Het interculturele psychodiagnostisch proces (figuur 1) wordt in het boek “Cultuur en psychodiagnostiek” vertaald in een regulatieve cyclus (6 stappen)². Deze cyclus wordt toegelicht in het laatste hoofdstuk waarbij de beschreven praktijkervaringen gecombineerd worden met de inzichten van de inleidende hoofdstukken. De cyclus omschrijft een methodisch handelen waarbij we in de samenvatting beschouwelijk aandachtspunten en praktische handvatten hebben toegevoegd. Daarnaast vergeleken we de regulatieve cyclus met de stappen van Handelingsgerichte Diagnostiek³ zoals deze binnen de CLB-sector gehanteerd worden. Tot slot integreerden we de “Toetstenen Faire Diagnostiek”⁴ om de praktische handvatten vanuit het boek ook mee te integreren in dit model.

Uiteindelijk kan de aanpak die voorgesteld wordt in het boek bekeken worden als een werkwijze die relevant is voor alle leerlingen en hun ouders, ongeacht hun cultuur en achtergrond. In het geval van migranten maar ook anderen, helpt het de onderzoeker blinde vlekken in beeld te brengen, alsook stil te staan bij impliciete veronderstellingen die aan psychodiagnostisch onderzoek ten grondslag liggen.

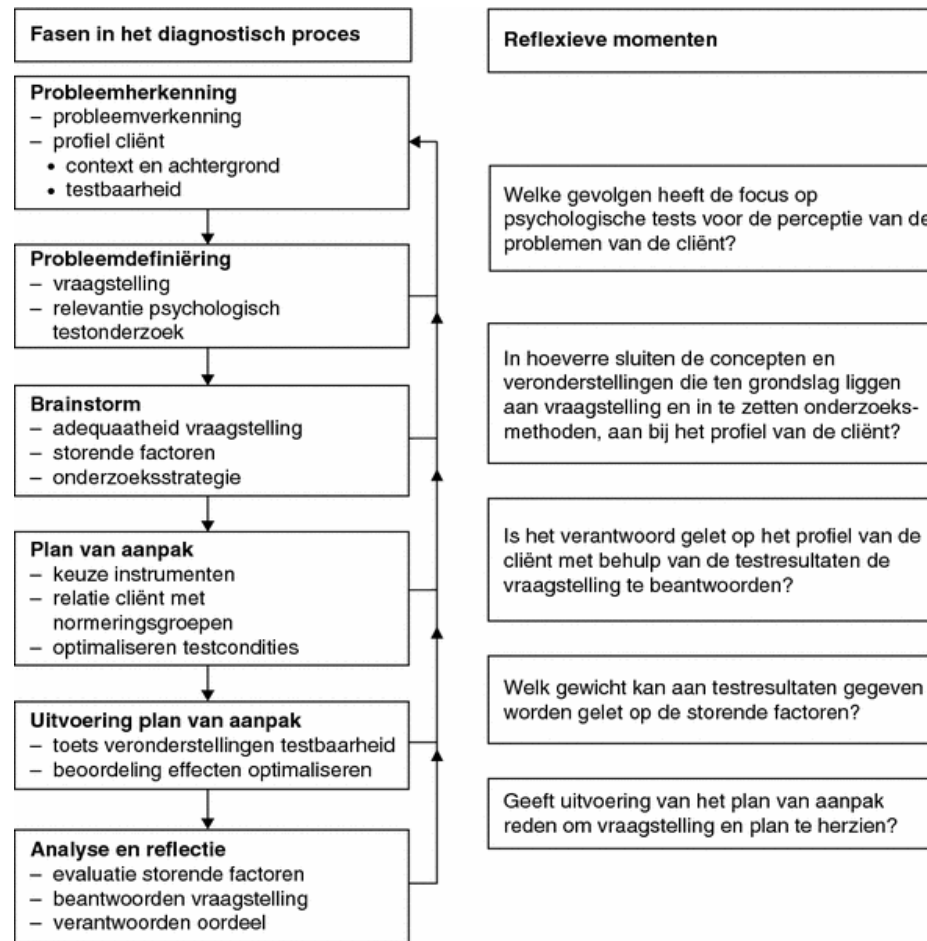
¹ *Cultuur en psychodiagnostiek, professioneel werken met psychodiagnostische instrumenten, Ria Borra, Rob Van Dijk, Raymond Verboom (2016).*

² Een **regulatieve cyclus** is een stramien om zoveel mogelijk identificeren en verdisconteren van storende factoren. Dit vraagt een zorgvuldige interpretatie van verschijnselen, begrijpelijk gemaakt door het verband waarin ze worden geplaatst (Schoorl et al. 2000, pag.103). Deze cyclus voorziet reflexieve pauzes voor herbezinning en herformulering van het profiel van de cliënt en de vraagstelling, of tot herziening van het plan van aanpak en de keuze van de instrumenten en verloopt niet noodzakelijk lineair.

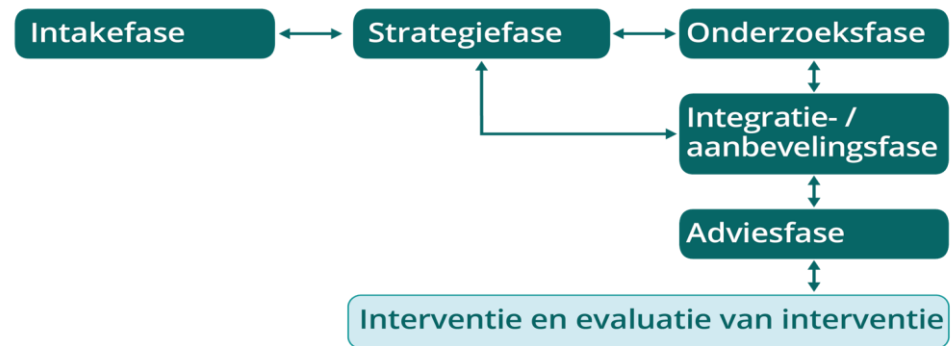
³ Zie Pameijer N. & van Beukering T., *Handelingsgerichte diagnostiek, een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*, Acco, Leuven, 2004.

⁴ <http://www.vclb-koepel.be/professionals/faire-diagnostiek>

Figuur 1. Het psychodiagnostisch proces als regulatieve cyclus

Figuur 2. Handelingsgericht Diagnostiek

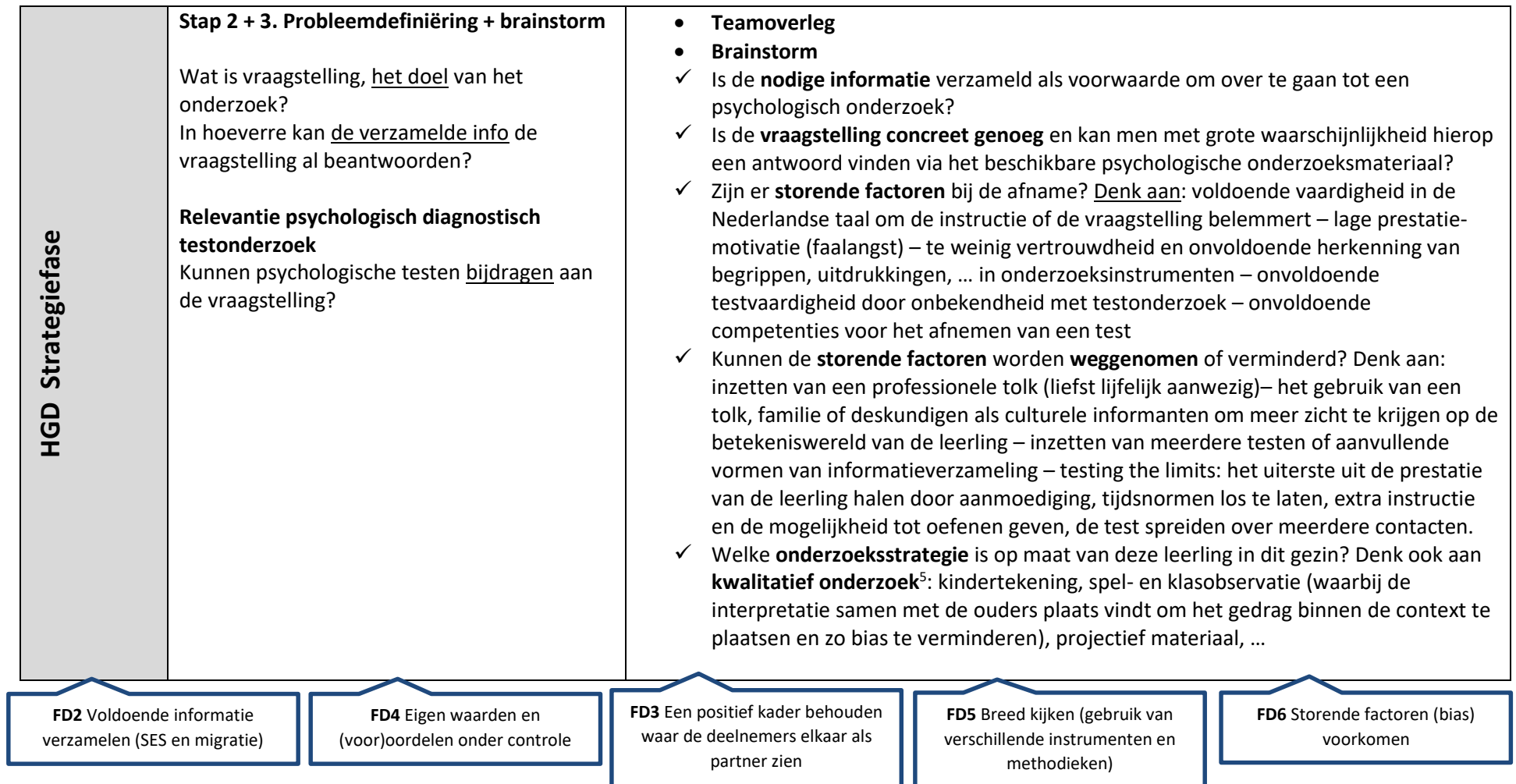

Figuur 3. Toetsstenen faire diagnostiek

- ▶ FD1: Een vertrouwensrelatie creëren
- ▶ FD2: Voldoende informatie verzamelen (SES en migratie)
- ▶ FD3: Een positief kader opbouwen (volgende dia)
- ▶ FD4: Eigen waarden en (voor-)oordelen onder controle
- ▶ FD5: Breed kijken
- ▶ FD6: Storende factoren voorkomen
- ▶ FD7: Juist interpreteren
- ▶ FD8: Gepaste indiceren
- ▶ FD9: Respectvol adviseren
- ▶ FD10: Bij de interventie: geloven in de veranderbaarheid!

HGD-cyclus	Regulatieve cyclus	
HGD Vraagstelling + intake	<p>Stap 1. Probleemherkenning</p> <p><u>Probleemverkenning</u>: profiel van de leerling? Wat zijn de problemen van de leerling en hoe zijn deze te begrijpen gezien zijn (sociale en culturele) achtergrond, actuele leefsituatie en persoonlijke geschiedenis? Wat is de <u>kennis en taalvaardigheid</u> van de leerling (mondeling en schriftelijk) Welk onderwijs heeft hij al genoten? Hoe is de <u>acculturatie</u> verlopen en wat is zijn kennis van de dominante Belgische cultuur? Wat is zijn <u>ervaring met psychologische testen</u>? Hoe staat het met de <u>testbaarheid</u> van de leerling? Voor het diagnostisch proces is er wat betreft cultuur informatie nodig over vier dimensies.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ De culturele identiteit van de leerling, inclusief zijn referentiegroep(en) ✓ Culturele verklaringen voor ziekte en “idioms of distress” leeft er bij de leerling en ouders? ✓ Culturele factoren gerelateerd aan het functioneren en de psychosociale omgeving van het individu ✓ Culturele aspecten in de relatie tussen leerling en de schoolmedewerker(s) 	<ul style="list-style-type: none"> • Het afnemen van het Cultural Formulation Interview (CFI) (American Psychiatric Association 2013a; Lewis-Férrnandez et al. 2015) wordt aangeraden, ook bij de naastbetrokkenen (ouders, leerkrachten,...). https://www.dsm-5.nl/documenten/artikel/13/Cultural-Formulation-Interview <u>Doel</u>: meer zicht krijgen op beleving en achtergrond van klachten. Dit interview kan beter licht werpen op factoren die de diagnostiek belemmeren of bevorderen. Het interview draagt bij aan de relatieopbouw. • Het opstellen van een genogram (Caleidoscoop) file:///C:/Users/CLB%20Medewerker/Downloads/jg21_1_11-20110606-1603.pdf <u>Doel</u>: aanvullende informatie over het familiesysteem en de migratiegeschiedenis. • Afname van een ontwikkelingsanamnese • Inzicht in de didactische voorgeschiedenis o.a. inventarisatie taalgeschiedenis (leerlingen zijn vaak in beide talen niet helemaal bekwaam). Daarom is het toestaan van het gebruik van meertaligheid in een testsituatie een meerwaarde (bv. via tolk). Zicht op de maatschappelijke context van de leerling (en ouders): welke factoren hebben geleid tot de hulpvraag? In welke mate spelen maatschappelijk factoren zoals het migrantenbestaan en ervaringen van structurele uitsluiting (social defeat) een rol in het ontstaan van de klachten? Positieve kenmerken en krachten opmerken in gesprekken, observaties. Wat zijn, ondanks nefast, overlevingsmechanismen waardoor er geen sprake kan zijn van een stoornis? • Inzetten van professionele tolk (zie ook strategiefase); kennis en toegang tot de moedertaal van de leerling dragen bij aan een belangrijke verdieping van de onderzoeksgegevens. • In de mate van het mogelijke rekening houden met het tempo van de leerling en de ouders.

FD5 Breed kijken (gebruik van verschillende instrumenten en methodieken)

⁵ **Kwalitatief onderzoek** legt de nadruk op de kwaliteit(en) van datgene wat men wil onderzoeken, op processen en betekenissen die niet experimenteel onderzocht of gemeten kunnen worden in termen van kwantiteit, intensiteit, getallen of frequentie (Denzin en Lincoln 2003).

HGD Onderzoeksfase	<p>Stap 4+5. Opstellen van een plan van aanpak en uitvoeren</p> <p>Welke psychologische tests zijn gezien de vraagstelling en het profiel van de cliënt relevant en toepasbaar? Is er overlap tussen de leerling en de normeringsgroepen om een valide uitspraak te doen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Duidelijke informatie geven over het testonderzoek aan de leerling en ouders. Inzetten op de “onderzoeksrelatie” door het expliciteren over en weer te expliciteren en verkeerde verwachtingen te corrigeren. Hierbij hoort ook het inzichtelijk maken van de werkwijze van het onderzoeksproces: de onderzoeker legt uit wie hij is en wat hij doet. Hij licht toe dat hij een beeld wilt schetsen van factoren die een rol spelen in het verklaren van het probleem. Daarbij is het belangrijk dat hij aangeeft alleen "Westerse instrumenten te hebben, met vragen en oefeningen voor Westerse kinderen". Dat hij met de beperking van het gebruikte instrumentarium rekening zal houden en dat hij bv. "testing the limits" gaat toepassen, of gaat werken met een tolk. ✓ Nagaan wat COTAN⁶ zegt over “fairness”⁷ van een test. ✓ Aandacht hebben voor de vooronderstelling nl. of de leerling testbaar is. ✓ Tijdens de onderzoeksfase kan het nodig zijn om de onderzoeksvragen aan te passen en terug te gaan naar de strategiefase (zie reflexieve momenten: figuur 1). ✓ Bij het onderzoek is het belangrijk onderscheid te maken tussen leerlingen met problemen als gevolg van te weinig kansen of een gebrek aan een stimulerende omgeving en anderzijds leerlingen met leer- en ontwikkelingsstoornissen.
---------------------------	--	---

FD3 Een positief kader behouden waar de deelnemers elkaar als partner zien

FD4 Eigen waarden en (voor)oordelen onder controle

FD5 Breed kijken (gebruik van verschillende instrumenten en methodieken)

FD6 Storende factoren (bias) voorkomen

⁶ www.cotandocumentatie.nl (2013)

⁷ *De wetenschappelijk aandacht is in de jaren negentig verschoven van bias naar Fairness. Fairness betreft de onpartijdige toepassing van een test of “wanneer voor elke testpersoon, ongeacht de culturele achtergrond, met een bepaalde testscore ook de verwachte criteriumscore hetzelfde is” (Linnenbank en Spielman-Tjoeng 2009)*

HGD Indiceringsfase	<p>Stap 6. Analyse en evaluatie</p> <p>Onderzoeksresultaten samen met de informatie uit de intake verzamelen ter beantwoording van de vraagstelling</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Was de leerling voldoende testbaar? ✓ Deskundigen (bv. OTA) inschakelen bij opvallende of vreemde testresultaten: zijn symptomen, gedrag of uitingvormen voor hen ook opvallend of afwijkend ten opzichte van de cultuur? ✓ Deze opvallende of vreemde testresultaten navragen bij de leerling/testpersoon zelf of bij de ouders. ✓ Bij het gebruik van vragenlijsten of projectief materiaal is het wenselijk om niet kritiekloos de standaardprofielcores te gebruiken. ✓ Teamoverleg: welke ervaringen hebben collega's met transculturele diagnostiek? Samen de cultuursensitiviteit bewaken.
----------------------------	--	---

FD4 Eigen waarden en (voor)oordelen onder controle

FD7 Juist interpreteren, hou rekening met bias/unfairness

FD8 Gepast indiceren: stem indicering af. Koppel oorzaak een

HGD Adviesfase	<p>Stap 6. Analyse en evaluatie</p> <p>Onderzoeksresultaten samen met de informatie uit de intake verzamelen ter beantwoording van de vraagstelling</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ De onderzoeker legt uit op welke gronden hij tot zijn interpretatie komt van de testresultaten. ✓ De onderzoeker formuleert de interpretatie van de testresultaten in bewoordingen die afgestemd zijn op de leerling/ouders en de problematiek en vermijdt standaardformuleringen. ✓ De focus ligt op het behouden van een positieve werkrelatie. Blijven expliciteren van verwachtingen, ook bij het formuleren van aanbevelingen en adviezen (ook in verslaggeving).
-----------------------	--	---

FD3 Een positief kader behouden waar de deelnemers elkaar als partner zien

FD4 Eigen waarden en (voor)oordelen onder controle

FD9 Respectvol adviseren: goede communicatie (eerlijk, transparant) ook bij opmaak verslag

FD10 Bij de interventie: geloven in de veranderbaarheid

Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2003). *Strategies of qualitative inquiry* (2nd ed.). London: Sage Publications

Cré J., Magez, W., Willems, L., Olieslagers, K., Bosch, R. van den, Cocquet, E. en al. (2008). *Toetsstenen faire diagnostiek. Kwaliteitsvolle en zorgzame diagnostiek bij kansarmen en allochtonen*. Brussel: VCLB.

Linnenbank, P., & Speelman-Tjoeng, I. (2009). *Culturele diversiteit en assessment. Verschillende mensen, gelijke kansen*. Assen: Van Gorcum

Schoorl, P.M., Bergh, P.M. van den, & Ruijsenaars, A.J.J.M. (2000). Inleiding in de theoretische orthopedagogiek. Hulpverleners bij opvoeden (pag. 103). Apeldoorn: Garant.

Strien, P.J. van. (1986). *Praktijk als wetenschap*. Assen: Van Gorcum